

Árpád-kori körtemplom Nyitrasárf?n

2011 március 06. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása Még nincs értékelve

Mérték

Magyar Nemzet szombati magazinjának egyik legérdekesebb sorozatát közöljük le folytatásokban, melyben a remek Ludwig Emil megmutatja nekünk a rejt?zköd? Magyarország eldugott kincseit, melyek mellett sokszor figyelmetlenül elhaladunk a mindennapi rohanó életünk során. Vigyázzunk ezekre a páratlan kincsekre, hiszen ezek a kincsek alappillérei szeretett Hazánknak.

Különleges csoportját alkotják a középkori templomoknak, kápolnáknak a középpont köré szerkesztett kör vagy sokszög alaprajzú építmények, az úgynevezett rotundák. Kontinensünk majd minden táján, szinte valamennyi mai európai országban megtalálhatók a Balkántól Angliáig, Itáliától a dániai Bornholm szigetig. Közép-Európában különösen nagy számban épültek körtemplomok a kereszténység felvételének idejét?l a gótika koráig, legtöbbjük a román stíluskorszak századaiban. A Kárpát-medence körzetében a dalmáciai és a lengyel keresztény központokban, felt?n?en a szláv és a német – kés?bb a magyar – nyelvhatár mentén: Ausztria keleti felében, Cseh- és Morvaországban, Luzsicában (Lausitz) és Sziléziában fordulnak el? leggyakrabban e centrális szerkezet? kápolnák. Az Árpád-kori Magyar Királyság területén igencsak kedvelhették ezt az épülettípust, ugyanis a néhány évtizede tartó célirányos kutatás már csaknem kétszáz emléket vett számba, azonosított a régészeti maradványok és írott források által. A magyarul kerek templomokként ismert egyházak közül mintegy ötven látható ma is egészében vagy kés?bbi átépítés részeként, a többir?l feltárt alapfalaik nyomán, régi leírásokból, térképekr?l, rajzokról és helynevekb?l szerezhetünk tudomást. A korai latin nyelv? iratokban rotunda ecclesiaként el?forduló, a török id?kben elpusztult körtemplomok emlékét két-három tucatnyi Kerekegyháza település- és d?l?név is meg?rizte, leginkább a hódoltság alá esett déli országrészekben és az Alföldön.

A középkori rotundák formai el?zményeit az antik kor emlékei között kereshetjük. Róma pogány szentélyeinek, mauzóleumainak „divatját” vették át az ókeresztény, majd az Eurázsia-szerte elterjed? keresztény építmények, a keresztel?- és sírkápolnák. A legels? pannon, majd magyar földön épült szakrális építmények, az ókeresztény cella trichorák és baptisztériumok az egyházi és fejedelmi központokban, Pécsett és Aquincumban, kés?bb Esztergomban, Fehérváron, Gyulafehérváron, Veszprémben, Csanádon, Egerben, Abasáron és Feldebr?n találhatók. A püspökségek körül megszervez?d? egyházmegyék Árpád-kori plébániái sorában ezek mintájára készültek a kör alaprajzú, patkóíves apszisú falusi egyházak a túlnyomó többségükben egyenes hajójú és négyszög? vagy félköríves szentély? templomok között. Enynyit kutyafuttában ezekr?l az érdekes és valóban különleges építészeti emlékeinkr?l.
Nyitra várhegyén az els? ezredforduló körül épült az a prépostsági templom, amely nem sokkal kés?bb a püspökség székesegyházává lépett el?. Véd?szentje, Szent Emmerám kultusza a bajor Gizella hercegn? révén plántálódott erre a helyre és hazánkba, akit István – még apja életében – feleségül hozatott magának. Nyitra Szent István királysága idején is megmaradt a hercegi „birodalom”, a dukátus székhelyéül. A XI. század elején épült egyház keleti oldalán ma is látható a háromnegyed kör alaprajzú, eredetileg keresztel?kápolna éppen úgy, mint az esztergomi vagy az egri palotában feltárt baptisztérium. Az a „hivatalos” szlovák verzió tehát, miszerint itt 880-ban ószláv püspökség alakult volna, a „nagymorva népmesék” körébe tartozik. (Györffy György profeszszor 1977-ben megjelent alapm?vében ottani régészek kutatásai alapján cáfolta e hiedelmet.) A nyitrai kerek egyház formai hatása, kisugárzása azonban valóságos volt: a XI. és XIII. század közötti id?kben legalább tucatnyi, értelemszer?en magyarok lakta községben épült rotunda a környéken a Vág, Nyitra, Garam és Ipoly folyók mentén. Négyet közülük – a vágkeresztúrit, az ipolykiskeszit, a bagyánit és a kolozsnémait – már bemutattuk sorozatunkban, további öt készül.
Ezúttal egy valóságosan is – s?r? erd? mélyén – rejt?zköd? m?emlék templommal ismerkedhetünk meg. Nyitrától harminc kilométerre északra, a Tapolcsány és Pöstyén közötti országút mentén, a Vág fölé magasodó Inóc hegység déli lejt?jén fekszik Nyitrasárf?. Neve el?ször 1185-ben fordul el? írásban Sarfew alakban, III. Béla király levelében ekkor adományozza a falut Csanád fia Sztoiszláv vitéznek. 1863 óta szerepelt Nyitra el?taggal, mai

Nitrianská Blatnica nevét 1949-ben kapta hatósági úton. A török id?kt?l dél felé ereszked? nyelvhatár fölött található településen a XIX. század els? felében hatszáz szlovák ajkú katolikus élt, ez id? szerint 1200 szlovák lakója van a községnek. Sárf? a XII. század végén a Zobor hegyi bencés apátság javai közé tartozott, 1403-ban Zsigmond király ajándékozása révén került Stibor vajda kezére. A XV. század elején várkastély épült a községben. A török id?k alatt a Thurzó grófok és a lévai vár uradalmához tartozott, kés?bb az Esterházyak és Solymosyak birtoka lett Sárf?, a XVII–XVIII. században szintén el?kel? famíliák – Héderváry, Hunyadi, Pálffy, Platthy, Vay –, valamint a püspökség voltak a tulajdonosai. Utolsó földesura a Szerdahelyi és a báró Leonhard család volt, utóbbi egészen az els? világháború végéig.
A település hatalmas barokk temploma és a köztulajdonba vett kastély mellett jelzett erdei út indul a Szent György (Svety Juraj) -templomhoz. Jó félórás gyaloglással (vagy terepjárásra alkalmas autóval) juthatunk el a 746 méter magas Marhát-tet? alatti erd?s hegyoldalban lév? kápolnához. A Radosna-patak egyik forrása közelében, 465 méter körüli magasságban feküdt a XII. században az a Sárf? falu, amelynek templomául épült a rotunda, Szent György tiszteletére. Kör alaprajzú „hajójának” keleti oldalához kicsiny, íves szentély kapcsolódik, közepén k? oltárasztallal. Falát kívül újkori vakolat fedi el, az apszis belsejében azonban látható eredeti, fehér dolomitkövekb?l rakott, román kori falazata. Mérete, formája, stílusa, de még a patrocíniuma által is h? párja a veszprémi székesegyház északi oldalán feltárt, bármikor megtekinthet?, szintén XII. századi Szent György-körtemplomnak. A falu ismeretlen id?ben – a mohácsi vész és a Nyitra elleni török hadjárat, 1664 közötti korszakban – elpusztult. Többé nem népesült újra. 1530-ban Thurzó Mária viselte gondját a kápolnának, amely azután majdnem három és fél évszázadig romladozott. Négy–hét méteres magasságig leomlott falait Scitovszky János esztergomi érsek építtette újra az 1860-as években. Ekkor készült nyugati bejárata fölötti tornya is. A legutóbbi száz évben búcsújáró hellyé lett a katolikus szlovákok körében.
Alexander Ruttkay professzor, a nyitrai régészeti intézet igazgatója 1974 és 1980 között végzett teljes feltárást a kápolna körül. Az általa feltárt 129 sírban, a IX. és XV. század közötti leleteken kívül, semmi olyasmit nem talált, ami bármin? morva vagy más szláv településre és/vagy a XII. századnál korábbi, szilárd anyagú építkezésre utalna.

Ludwig Emil, mno.hu

Ajánló